

2.1.1.1 บ้านไม้ เป็นบ้านไม้แบบเก่าที่ยังหลงเหลืออยู่ไม่มากนักในปัจจุบัน บ้านไม้เหล่านี้แสดงถึงการใช้วัสดุทรัพยากรท้องถิ่นในอดีต นั่นก็คือ “ไม้” ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นนี้ ผังบ้านเหล่านี้ รอบนอกจะโอบล้อมไปด้วยแมกไม้ นานาชนิดที่เรียกว่า “สวนสมรม” ถัดมาเป็น ลานโล่งที่ถูกปรับระดับให้ระบายน้ำได้รวดเร็วยามที่ฝนตกหนัก และเลาดูสะอาดสะอ้านสำหรับ ทำกิจกรรมกลางแจ้งต่าง ๆ รวมไปถึงช่วยป้องกันสัตว์ร้าย

ภาพที่ 2-98 บ้านไม้แบบยกพื้นใต้ถุนสูง

บ้านไม้ส่วนใหญ่เป็นแบบยกพื้นใต้ถุนสูง สร้างเป็นเสาตอม่อช่วยป้องกัน ความชื้นที่จะ ทำให้เสาไม้ที่อยู่เหนือขึ้นไปเสื่อมสภาพเร็ว และเพื่อให้ปลอดภัยจากน้ำท่วมกะทันหัน ซึ่งเกิดขึ้นในท้องที่บ่อยครั้ง นอกจากนี้ หลังคาที่ทอดคลุมทุกทิศทางยังช่วยป้องกันพายุฝน ที่รุนแรงและมีทิศทางคาดไม่แน่นอน (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2551, หน้า 82-83) สำหรับการวางตัว เรือนเป็นการ “ปลูกลอยหวน” คือปลูกให้ด้านยาวพุ่งจากตะวันออกไปตะวันตก มีความเชื่อว่า “ห้ามปลูกเรือนขวางหวน” เพราะจะทำให้ได้รับแสงแดดเข้าเรือนมาก และเป็นการด้านทางลม ทางฝน (เอกวิทย์ ฌ กลาง, 2540, หน้า 186) ลักษณะของบ้านไม้เหล่านี้ จึงแสดงถึงการปรับตัวของ คนสมัยก่อนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นซึ่งมีความแปรปรวนสูง ประสบทั้งลมพายุรุนแรง มีฝนตกชุกตลอดทั้งปี มีความชื้นสูง และเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ อดีต

บ้านส่วนใหญ่สมัยก่อน มักจะมี “เรือนข้าว” อยู่ด้วย เป็นเรือนไม้เล็ก ๆ ที่ใช้ เป็นที่สำหรับเก็บข้าว เรือนข้าวจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านในอดีตที่ผูกพันกับข้าว พืชหลักของชาวบ้านในอดีต การปลูกเรือนข้าวจะแตกต่างไปจากการปลูกตัวบ้าน โดยจงใจปลูก “ขวางหวน” (ขวางตะวัน) เพื่อให้แสงแดดส่องมาก ๆ เพื่อเลี้ยงข้าวที่เก็บไว้จะได้ไม่อับชื้นเสียเร็ว แต่เรือนข้าวเหล่านี้ ปัจจุบัน ส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้เก็บข้าวแล้ว เนื่องจากการผลิตเปลี่ยนจากข้าวมาเป็น

ยางพารา มีการปลูกข้าวหลงเหลือไม่มากนัก เรือนข้าวเหล่านี้ จึงตั้งทิ้งไว้เฉย ๆ รอวันรื้อถอน บางบ้านเปลี่ยนเป็นที่เก็บของ เป็นที่อาศัย หรือพักผ่อน เป็นต้น

ภาพที่ 2-99 เรือนข้าว

2.1.1.2 อาคารแถวไม้ เป็นอาคารในตลาดชนบท หรือใกล้ทางรถไฟ อาคารเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นของคนจีนที่ตั้งหลักแหล่งทำการค้าเล็ก ๆ ในตลาดท้องถิ่น ภูมิทัศน์ของตึกแถวเหล่านี้สะท้อนถึงบทบาทและความสำคัญของคนจีน ต่อวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำตาปีตอนบน นั่นคือ ความสำคัญในด้านการค้าขาย เป็นผู้แลกเปลี่ยนสินค้าและทรัพยากรระหว่างคนนอกเขากับคนท้องถิ่น อันเป็นองค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจที่สำคัญต่อชุมชนท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม อาคารแบบนี้เหลืออยู่น้อยมากในปัจจุบัน เพราะส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนเป็นอาคารพาณิชย์สมัยใหม่

ภาพที่ 2-100 อาคารแถวไม้

2.1.1.3 บ้านปูนแบบสมัยใหม่ เป็นรูปแบบบ้านที่สามารถพบเห็นส่วนใหญ่ ในปัจจุบันบ้านปูนเหล่านี้เพิ่งจะสร้างขึ้นในระยะหลัง เป็นการแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของ วัฒนธรรมเช่นกัน เพราะวัสดุที่ใช้สร้างบ้านก็เปลี่ยนไปเป็นปูน ลักษณะของบ้านเป็นแบบตะวันตก แสดงการปรับตัวให้เข้าธรรมชาติที่น้อยลง แต่เป็นการปรับธรรมชาติหรือเปลี่ยนแปลงพื้นที่ ให้เข้ากับลักษณะความเป็นอยู่ของตัวเองให้มากขึ้น

ภาพที่ 2-101 บ้านปูนแบบสมัยใหม่

2.1.1.4 ดึงแถวอาคารพาณิชย์ เป็นดึกแถวแบบสมัยใหม่ในตลาดนอกเขต เทศบาล ริมถนนสายหลัก ใกล้กับสถานที่ราชการในชนบท เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล วัด หรือ องค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) เป็นต้น ดึงแถวเหล่านี้บางแห่งก็เปลี่ยนแปลงมาจากอาคาร แถวไม้ในอดีต หรือบางแห่งก็สร้างขึ้นใหม่เพื่อรองรับการเติบโตทางธุรกิจ หรือให้บริการต่อ คนทำงานท้องถิ่นในสถานที่ราชการเหล่านั้น สะท้อนถึงวิถีชีวิตของท้องถิ่นในปัจจุบันที่มีลักษณะ เชิงการค้าและบริการมากขึ้นกว่าในอดีต แม้จะอยู่ในเขตชนบทก็ตาม

ภาพที่ 2-102 ดึงแถวอาคารพาณิชย์

2.1.2 หน่วยงานราชการในเขตชนบท

พื้นที่หน่วยงานราชการในเขตชนบท มักเป็นที่ตั้งของหน่วยงานระดับอำเภอและระดับตำบล เช่น ที่ว่าการอำเภอที่ยังไม่ได้จัดตั้งเป็นเทศบาล โรงพยาบาล ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน หรือเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการทหารตำรวจ เช่น ที่ว่าการอำเภอข้างกลาง ที่ว่าการอำเภอถ้ำพรรณรา โรงพยาบาลประจำอำเภอ โรงเรียน กองร้อยตำรวจตระเวนชายแดน ดังตัวอย่างในรูป

ภาพที่ 2-103 สถานที่หน่วยงานราชการในเขตชนบท

พื้นที่หน่วยงานราชการในชนบทนี้ ส่วนใหญ่เพิ่งเกิดขึ้นในช่วง 40 ปีหลังนี้ เพราะก่อนหน้านี้ ในแถบลุ่มน้ำตาปีตอนบนมีอำเภอฉวางเพียงอำเภอเดียว หน่วยงานราชการส่วนใหญ่จึงตั้งอยู่บริเวณตำบลฉวางซึ่งเป็นศูนย์กลางเท่านั้น จนกระทั่งปี พ.ศ. 2515 จึงเกิดอำเภอพิปูนแยกตัวออกมา แล้วจึงตามมาด้วยหน่วยงานราชการต่าง ๆ ในอำเภอพิปูนซึ่งมีจุดมุ่งหมายทางด้านความมั่นคงด้วย จากนั้นตำบลถ้ำพรรณราจึงค่อยแยกตัวออกมาเป็นกิ่งอำเภอในปี พ.ศ. 2533 ตามด้วยกิ่งอำเภอข้างกลาง ในปี พ.ศ. 2539 ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของหน่วยงานราชการในพื้นที่ชนบทนี้จึงจัดว่า เพิ่งเกิดขึ้นและแพร่หลายไม่นานนัก ด้วยสาเหตุหลายอย่างประกอบกัน โดยผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงในบทต่อ ๆ ไป

2.1.3 พื้นที่สาธารณะและสันตนาการ

พื้นที่สาธารณะและสันตนาการ เป็นพื้นที่ที่ชุมชนใช้ร่วมกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยไม่เกี่ยวข้องกับทางศาสนา เช่น จัดงานเทศกาล เป็นที่สัญจร จัดงานกีฬา หรือใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น สถานที่เหล่านี้ ได้แก่ สวนสาธารณะ ลานกีฬา อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบ สถานีรถไฟ สนามชนวัว สนามชนไก่ เป็นต้น และในบางกรณี พื้นที่ราชการ เช่น ลานโรงเรียน ลานที่ว่าการอำเภอ หรือลานวัด ก็ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในเชิงสาธารณะและสันตนาการ เช่นกัน

ศาลาหมู่บ้าน

อ่างเก็บน้ำคลองกะทูน

สถานีรถไฟ

สะพานทางรถไฟโค้งข้ามแม่น้ำตาปี

ภาพที่ 2-104 พื้นที่สาธารณะและสันตนาการ

นอกจากนี้ ยังมีพื้นที่อีกประเภทหนึ่ง เป็นพื้นที่ที่เคยมีการใช้ประโยชน์บางอย่างในอดีต แต่ปัจจุบัน ได้หมดหน้าที่ใช้สอยโดยตรงไปแล้ว ทว่าก็เป็นร่องรอยที่แสดงถึง ลักษณะการดำเนินชีวิตที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมในอดีตได้เป็นอย่างดี เช่น ซากเรือหรือที่เก็บเรือเก่า ที่ตั้งโรงเลื่อยจักร เหมืองเก่า ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ร้าง ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบนี้ เรียกว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์โดยตรงในปัจจุบัน (Relic Cultural Landscape)

โรงเลื่อยเก่า

ที่เก็บเรือเก่า

ภาพที่ 2-105 ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์โดยตรงในปัจจุบัน

2.1.4 ภูมิทัศน์วัฒนธรรมทางความเชื่อและศาสนา

พื้นที่ทางความเชื่อและศาสนาเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในชนบทมาตั้งแต่สมัยโบราณ เพราะเป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน เป็นสถานที่ซึ่งมีความสำคัญ ต่อชาวบ้านทุกชนชั้นและทุกอาชีพ นอกจากจะใช้เป็นพื้นที่ในการทำกิจกรรมทางความเชื่อและศาสนาแล้ว ยังเป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนของชาวบ้าน รวมถึงเป็นพื้นที่สาธารณะและนันทนาการอีกด้วย สถานที่ทางศาสนาส่วนใหญ่ จึงเปรียบ เสมือนศูนย์กลางของชุมชนมาตั้งแต่สมัยโบราณ

ชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำตาปัดอนบน มีพื้นที่ทางความเชื่อและศาสนาที่สำคัญคือ วัด เนื่องจากชาวชุมชนแทบทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ หมู่บ้านทุกแห่งจะมีวัดประจำหมู่บ้านเสมอ เพื่อใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมา ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของวัดโดยทั่วไป นอกจากจะสะท้อนถึงพิธีกรรม และรูปแบบของศาสนาพุทธในชนบทแล้ว ยังแสดงถึงประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตพื้นบ้านของคนท้องถิ่นด้วย เพราะพิธีกรรมระดับหมู่บ้านส่วนใหญ่ ล้วนแต่ใช้วัดเป็นสถานที่

ประกอบพิธีกรรมทั้งสิ้น เช่น ในวันสารทเดือนสิบ ซึ่งเป็นวันประเพณีที่สำคัญ วัดเป็นที่รวมญาติพี่น้อง รวบรวมชุมชน และยังเป็นถิ่นนันทนาการ สร้างความสามัคคีในชุมชนอีกด้วย

ภาพที่ 2-106 ภูมิทัศน์วัฒนธรรมทางความเชื่อและศาสนา

แม้ในปัจจุบันนี้ ความสำคัญของวัดจะลดลงไปบ้าง เนื่องจากมีสถานที่ราชการ เช่น พื้นที่สาธารณะอำเภอ ศาลาประจำตำบล หมู่บ้าน โรงเรียน ฯลฯ ทำให้กิจกรรมสาธารณะบางอย่างออกไปจากพื้นที่วัดแต่วัดก็ยังคงความสำคัญในแง่ศาสนา อันเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวและศูนย์รวมใจของชาวบ้านไว้เช่นเดิม โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท

ภาพที่ 2-107 สถานที่ราชการใช้ประกอบกิจกรรมสาธารณะ

ชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำตาปตอนบนมีวัดอยู่ทั้งสิ้นประมาณ 63 วัด (ไม่นับสำนักสงฆ์) มีวัดที่เป็นพระอารามหลวง ชั้นตรีเพียงวัดเดียว คือวัดมะนาวหวาน ตำบลช้างกลาง อำเภอช้างกลาง ที่เหลือเป็นวัดราษฎร์ทั้งสิ้น โดยมีวัดธรรมยุตเพียง 8 วัด ที่เหลือจะเป็นมหานิกาย ตำแหน่งของวัดในจุดต่าง ๆ แสดงถึงการก่อตั้งชุมชนและการพัฒนาการของชุมชนจนถึงปัจจุบัน ซึ่งวัดทั้งหมดในพื้นที่

ชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำตาปีตอนบน ในปัจจุบันทั้ง 63 วัด มีที่ตั้งดังนี้

ภาพที่ 2-108 การประกอบกิจกรรมสาธารณะ

ในอำเภอพิบูลย์ธานีต้นสายแม่น้ำตาปีก่อนมาเชื่อมกับคลองระแนง มีวัดที่อยู่บริเวณ คลองน้ำ ที่บ้านหุบ อันเป็นที่ราบลุ่มแหล่งทำนาสำคัญของอำเภอพิบูลย์ธานี คือ วัดโบราณาราม ตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 ตำบลพิบูลย์ธานี ชาวบ้านเรียกว่า วัดเก่า ในอดีตมีลำห้วยเชื่อมมาที่แม่น้ำตาปีได้ ล้างลงมาบริเวณ บ้านยางค้อม หมู่ที่ 5 ตำบลยางค้อม ใกล้แม่น้ำตาปีเป็นที่ตั้งของ วัดยางค้อม ถัดมาทางตะวันตกใน หมู่ที่ 4 ตำบลเดียวกัน มี วัดทุ่งนาใหม่ ตั้งใกล้สายตาปีเช่นเดียวกัน

ภาพที่ 2-109 วัดโบราณาราม

เหนือแม่น้ำตาปีขึ้นไปใกล้คลองระแนงเป็นที่ตั้งของวัดมงคลาราม ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตัดเขตเทศบาลตำบลพิบูลย์ธานี ล้างลงมาทางสายคลองเดียวกันบริเวณบ้านในไร่ใกล้ถนน มีวัดมัจฉิมาวาส ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลเขาพระ เมื่อคลองระแนงเชื่อมกับแม่น้ำตาปีไหลมาถึง บ้านปากเสี้ยว ในหมู่ที่ 2 ตำบลควนกลาง มี วัดปากเสี้ยว ใกล้สายตาปีอีกหนึ่งวัด

ด้านบนคลองระแนจะเป็นคลองดินแดง มีวัดที่ตั้งอยู่ใกล้คลองดินแดงคือ วัดโพธาราม (วัดปากจ้ง) ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลกระทูน นอกจากนั้นเป็นวัดที่ตั้งติดถนนแต่ไม่ไกลจากคลองดินแดงมากนัก คือ วัดทองทำนุ (วัดหน้าเขา) ในหมู่ที่ 1 ตำบลเขาพระ และ วัดห้วยโก หมู่ที่ 11 ตำบลเขาพระ ใกล้ ๆ กับอ่างเก็บน้ำคลองดินแดงอีกวัด

เมื่อคลองดินแดงมาบรรจบกับแม่น้ำตาปีไหลมาถึงบริเวณบ้านนางเอ้อยใกล้ ๆ กับแม่น้ำตาปี มีวัดสุวรรณคีรี (วัดนางเอ้อย) ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลกระทูน โดยด้านเหนือใกล้กับอ่างเก็บน้ำคลองกระทูน ก็มีวัดศรีมาราม ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 และวัดห้วยกลาง ในหมู่ที่ 7 ตำบลเดียวกัน

จากนั้นแม่น้ำตาปีไหลเข้าสู่อำเภอนาง มี วัดนาเกลียง ตั้งอยู่ที่หมู่ 2 ตำบลนาเกลียง ใกล้ริมน้ำ เลี้ยวอีกนิดเข้าหมู่ที่ 1 ตำบลนาแว ใกล้ริมตาปีอีกเช่นกัน มี วัดวังสะพาน ด้านเหนือแม่น้ำตาปีขึ้นไปอีก คือตำบลกระเปียด และตำบลห้วยปรก ซึ่งมีคลองกระเปียดเชื่อมกับแม่น้ำตาปี เป็นที่ราบลุ่มสำหรับทำนา มี วัดกระเปียด ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลกระเปียด เยื้อง ๆ กันนั้นบนควน (เนิน) หมู่ที่ 5 ตำบลเดียวกัน ใกล้ทางรถไฟ มี วัดเพ็ญญาติ และเหนือขึ้นไปในตำบลห้วยปรกนั้น ก็มี วัดสุวรรณาราม อยู่หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยปรกอีกหนึ่งวัด เมื่อเลยตำบลห้วยปรกขึ้นไปจะเข้าสู่เขตตำบลบ้านส้อง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ภาพที่ 2-110 วัดสุวรรณาราม

ทางด้านใต้หลังจากแม่น้ำตาปีไหลผ่าน วัดวังสะพาน เข้าสู่เขตเทศบาลตำบลไม้เรียง (ตลาดทานพอ) ตำบลไม้เรียง ริมแม่น้ำตาปี มีวัดสำคัญวัดหนึ่งคือ วัดหาดสูง ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลไม้เรียง ด้านล่างลงมาไม่ไกลจากคลองแม่ขาน มี วัดไม้เรียง ตั้งอยู่บนควน หมู่ที่ 1 ตำบลไม้เรียง เยื้องลงมาด้านล่างของวัดไม้เรียง คือ วัดโคกเมรุ ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลนากะชะ และในหมู่ที่ 6 ตำบลนากะชะเช่นเดียวกัน เป็นที่ตั้งของ วัดรังษิบุรณาราม ซึ่งอยู่บริเวณเขตต่อกับอำเภอถ้ำพรพรรณ

ทางด้านเหนือ ส่วนด้านล่างลงมา มี วัดมะเฟือง ที่หมู่ที่ 3 ตำบลนากะชะ อีกหนึ่งวัด

หลังจากแม่น้ำตาปีไหลผ่านวัดหาดสูงจะเข้าสู่ตำบลนาแวด้านใต้ ใกล้ลำตาปี มีวัดศิลา ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลนาแว ไม่ไกลจากวัดศิลานัก ริมถนนสาย 4015 (นคร-บ้านส้อง) มีวัดสามัคคีนุกูล (วัดปากทอน) ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลฉวาง จากถนนสายเดียวกันมาถึงบริเวณบ้าน “สี่แยกพ่อท่านคล้าย” เลี้ยวไปไม่ไกลนักในหมู่ที่ 9 ตำบลนาแว จะเป็นที่ตั้งของ วัดควนยุง ย้อนกลับ มาที่ “สี่แยกพ่อท่านคล้าย” ขึ้นไปทางอำเภอพิปูนจะมี วัดห้วยทรายขาว ตั้งอยู่หมู่ที่ 10 ตำบลนาแว เมื่อเลี้ยวไปทางตะวันออกทางตำบลละอายจะมีวัดอู๋ริมคลองเสทล คือ วัดมะปรางงาม ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลละอาย และเมื่อเขาใกล้เขตภูเขามากขึ้น ใกล้คลองระเนะ (เป็นคนละคลอง กับคลองระเนะที่พิปูน คลองนี้จะมีขนาดเล็กกว่า) จะมีวัดปลายระเนะ ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ล่างลงมาใกล้ กับคลองคุดด้วน จะมีวัดอิทธิพรสุทธาราม (วัดเขาป้อม) ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลเดียวกัน

ภาพที่ 2-111 วัดหาดสูง

ภาพที่ 2-112 วัดวังม่วง

เมื่อแม่น้ำตาปี ไหลผ่านวัดศิลา จะเข้าสู่เขตเทศบาลตำบลฉวาง ผ่านทางรถไฟไปทางตะวันตกจะถึงวัดไถ่สายตาปีอีกหนึ่งวัดคือ วัดวังม่วง ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลฉวาง จากวัดวังม่วง มีวัดตั้งใกล้แม่น้ำตาปีอีกหนึ่งวัดคือ วัดปากน้ำ ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลฉวาง เชื่อมมาทางบ้านทุ่งกรวด บ้านควนสูงบนควน ริมคลองมิน จะมีวัด วัดควนสูง ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลฉวาง จากวัดปากน้ำก่อนที่แม่น้ำตาปีจะไหลเข้าสู่อำเภอถ้าพรรณาจะมีวัดใกล้แม่น้ำอีกหนึ่งวัดคือ วัดควนมะปริง (วัดควนปริง) ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลฉางกะชะ

ภาพที่ 2-113 บริเวณต่าง ๆ ในวัดควนสูง

จากอำเภอฉวางทางด้านเหนือ แม่น้ำตาปีไหลเข้าสู่อำเภอถ้าพรรณา บริเวณบ้านปากท่าของ ไกล่ลำน้ำตาปี มีวัด มุขธาราม (วัดท่าซอ) ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลถ้าพรรณา จากนั้น แม่น้ำตาปีไหลผ่านถนนสาย 41 (เอเชีย) ขึ้นไปทางถนนสาย 41 บริเวณบ้านควนกอ มี วัดควนกอ ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลถ้าพรรณา ขึ้นไปทางเหนือจากถนนสาย 41 เข้าไปทางถนนสาย 4228 (ทวนพอ-ถ้าพรรณา) ถึงเขาถ้ำ หมู่ที่ 9 ตำบลถ้าพรรณา มี วัดถ้ำทองพรรณา ตั้งอยู่ใกล้คลองรา ซึ่งไหลออกแม่น้ำตาปีที่บ้านช่องเขา ขึ้นไปทางเหนือของถนนสาย 41 บริเวณบ้านเกาะขวัญ จะมีวัด ศิยรคุดิต ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลคุดิต

จากอำเภอฉวางทางใต้แม่น้ำตาปีไหลเข้าอำเภอทุ่งใหญ่ ไกล่สายตาปี มี วัดอู่ตะเภา ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งใหญ่ ล่างลงมา ระหว่างบ้านทุ่งคอกกับบ้านควนคลัง มีบริเวณที่ราบลุ่มทำนา ซึ่งเป็นที่ตั้งของ วัดคลังสินธาราม (วัดควนคลัง) อยู่หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งใหญ่เช่นเดียวกัน จากวัดอู่ตะเภา แม่น้ำตาปีไหลผ่านไปทางตะวันออกถึงบริเวณบ้านใหม่ มีวัดไถ่สายตาปีอีกวัด คือ วัดใหม่ ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งใหญ่ จากนั้นแม่น้ำตาปีเชื่อมกับคลองน้ำรอบ ในบริเวณบ้านคลองเตระ ใกล้คลอง

น้ำรอบเชื่อมกับแม่น้ำตาปี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งใหญ่ มี วัดมะเฟืองใต้ และล่างลงมาจากถนนสาย 41 เข้าสาย 4038 (ทุ่งใหญ่-บรรจบสาย 41) ไม่ไกลนัก มีวัดอีกวัด คือ วัดขนาน ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่งใหญ่

ภาพที่ 2-114 วัดภูเขาหลัก เจดีย์สมัยศรีวิชัย

แม่น้ำตาปีไหลผ่านจากวัดใหม่เข้าสู่ตำบลทุ่งสัง ริมน้ำตาปีบนควนสูง ระหว่างสายตาปีกับภูเขาหลัก เป็นที่ตั้งของ วัดภูเขาหลัก ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งสัง ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่อีกแห่งในชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำตาปีตอนบน จากนั้นแม่น้ำตาปีไหลมาถึงบริเวณบ้านวังหิน ไม่ไกลจากสายน้ำมากนัก ใกล้ที่ราบ ท้องทุ่งนา หมู่ที่ 5 เช่นเดียวกัน มีวัดธรรมมิการาม (วัดวังหิน) และเชื่อมโยงทางตะวันตก ใกล้ที่ราบท้องทุ่งบ้านควนยุง หมู่ที่ 3 มีวัดยุงทอง ล่างลงมาที่ราบลุ่มคลองสังข์ ซึ่งแหล่งทำนาสำคัญของอำเภอทุ่งใหญ่ ก็มีวัดอยู่ถึง 2 วัด คือ วัดภูเขาท่าทั้ง ในหมู่ที่ 2 และวัดสระเกา ในหมู่ที่ 1 ตำบลเดียวกัน จากนั้นแม่น้ำตาปี ไหลเข้าสู่ตำบลบางรูป ซึ่งตำบลนี้มีวัดสำคัญอยู่อีก 2 วัด คือ วัดประดิษฐาราม (วัดไสหรำ) ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ไม่ไกลจากสายตาปีมากนัก และวัดหน้าเขารูป ที่บริเวณเขารูป หมู่ที่ 4 เข้าไปสายถนน 4110 (ทุ่งใหญ่-พระแสง) จากนั้นแม่น้ำตาปีไหลเข้าสู่อำเภอพระแสงจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ย้อนกลับมาทางตะวันออกของอำเภอฉวางไปทางเมืองนครศรีธรรมราช คือตำบลไสหรำ ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากตลาดฉวางมากนัก โดยก่อนถึงถนนเลียบทางรถไฟ มี วัดเกาะเทวดา ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลไสหรำ ถัดมาริมถนนเลียบทางรถไฟมุ่งไปตลาดจันดี มี วัดเพ็ญมิตร ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลไสหรำ ด้านริมถนนสายนคร-บ้านส้องระหว่างบ้านควนสงสารกับเขตเทศบาลตำบลฉวาง มีวัดโคกหาด ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลไสหรำ และเหนือขึ้นไปทางหมู่ที่ 5 มี วัดสุวรรณประดิษฐาราม

(วัดควนสะอาด) จากจุดตำบลไสหร้า ไปทางอำเภอช้างกลางที่เข้าสู่ตำบลจันดี

จากตำบลจันดีนั้น หลังคลองจันดีไปทางตัวจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นเขตอำเภอช้างกลาง ซึ่งมีอาณาเขตทางเหนือติดกับตำบลละอาย อำเภอฉวาง โดยตำบลแรกคือตำบลสวนขัน ซึ่งมี วัดสวนขัน ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ไกลคลองกุคด้วน ส่วนตอนกลางของอำเภอนี้ คือตำบลช้างกลาง ซึ่งมีคลองจันดีไหลผ่าน ใกล้ตลาดจันดี มี วัดจันดี (วัดทุ่งปอน) ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลช้างกลาง ไม่ไกลมากนัก เป็นที่ตั้งของวัดสำคัญ คือ วัดธาตุน้อย ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลช้างกลาง เช่นเดียวกัน

วัดธาตุน้อย

วัดหลักช้าง

ภาพที่ 2-115 วัดธาตุน้อยและวัดหลักช้าง

มาทางถนนสาย 4015 (นคร-บ้านส้อง) แยกเข้าไปบ้านหลักช้าง มี วัดหลักช้าง ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลช้างกลาง กลับมาที่ถนนสาย 4015 (นคร-บ้านส้อง) ถึงบริเวณบ้านนาหวา มี วัดเทพกุญชร ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลช้างกลาง ผ่านต่อมาทางสี่แยกบ้านจันดี มี วัดมะนาวหวาน พระอารามหลวง ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลช้างกลาง ใกล้คลองจันดี และจากทางถนนไปทางบ้านสวนขัน ถึงบริเวณบ้านควนसान ก็เป็นที่ตั้งของ วัดควนसान ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลช้างกลาง ใกล้กับคลองทองออก ที่ไหลไปเชื่อมกับคลองจันดี กลับมาที่ถนนสาย 4015 ไปต่อทางถนนสาย 4230 ทางองค์การสวนยางนาบอน มี วัดควนสงฆ์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 11 ตำบลช้างกลาง และเมื่อเข้าไปทางเขาเหมน บริเวณหมู่ที่ 12 ตำบลช้างกลาง มี วัดหน้าเขาเหมน อีกหนึ่งวัด และเมื่อเดินทางไปทางตัวเมืองนครศรีธรรมราช บริเวณใกล้สุดเขตช้างกลางดินแดน “ชวนอกเขา” ถึงบริเวณบ้านนา จะมีวัดคีรีวรรณ ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลช้างกลาง จากนั้นก็เข้าสู่เขารังดินแดนของ “ชวเหนือ” อำเภอลานสกา เป็นอันสิ้นสุดเขตของ “ชวนอกเขา”

นอกจากวัดพุทธแล้ว เขตชนบทชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำตาปีตอนบน ยังมีชาวคริสต์ อยู่บ้างในบริเวณตลาดจันดี อำเภอลาว, ตำบลบ้านนา อำเภอช้างกลาง และที่ตำบลบางรูป อำเภอ ห้วยใหญ่ โดยมีโบสถ์ไว้ประกอบกิจกรรมทางศาสนาด้วย เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนา คริสต์ ซึ่งโบสถ์เหล่านี้ก็อยู่ในหมู่บ้านเดียวกับชุมชนชาวพุทธ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมทางศาสนาใน บริเวณนี้ จึงแสดงถึงการก่อตัวและการดำรงอยู่ของชุมชนชาวคริสต์ ที่ผสมกลมกลืนภายในชุมชน เช่น คริสตจักรบ้านนา ตำบลบ้านนา อำเภอช้างกลาง และ คริสตจักรบางรูป ตำบลบางรูป อำเภอ ห้วยใหญ่ เป็นต้น

ส่วนศาสนาอิสลามนั้น ยังไม่แพร่หลายนักในเขตชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำตาปีตอนบน โดยมีชาวมุสลิมอาศัยอยู่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม จึงไม่มี ปรากฏให้เห็น

ส่วนภูมิทัศน์วัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อวัฒนธรรมชาวจีนกลับปรากฏ ให้เห็นในเขตชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำตาปีตอนบน เนื่องจากมีชาวจีนเข้ามาตั้งหลักแหล่งในพื้นที่เป็น จำนวนมากพอสมควร และดำรงชีวิตอยู่อย่างต่อเนื่องมายาวนาน จนเป็นผสมผสานเข้าเป็น ส่วนหนึ่งของเขตชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำตาปีตอนบน ได้อย่างกลมกลืน ตัวอย่างของภูมิทัศน์ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมจีนในเขตชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำตาปีตอนบน ได้แก่ ศาลเจ้าต่าง ๆ ในตลาดท้องถิ่น นอกจากนั้นยังมี สุสานที่ฝังศพของคนจีนทั้งในตำบลลาว ตำบลจันดี อำเภอลาว เป็นต้น

ภาพที่ 2-116 สุสานหรือฮวงซุ้ยของชาวจีน

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมทางด้านความเชื่อหรือศาสนายังครอบคลุมถึงพื้นที่ที่มี สิ่งก่อสร้าง ที่เกี่ยวข้องกับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประเภทต่าง ๆ ซึ่งเป็นความเชื่อทั้งแนวทางพุทธศาสนา และ

ไสยศาสตร์ เช่น พระพุทธรูปบนภูเขา หรือในถ้ำ ศาลงูเหวด ศาลสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ฯลฯ ซึ่งก็ล้วนแต่แสดงถึงแนวความเชื่อของชาวบ้าน ที่ผูกพันกับสิ่งเหนือธรรมชาติ วิญญาณของสิ่งต่าง ๆ รวมถึงการสร้างรูปเคารพเพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เหล่านี้ด้วย

ศาลงูเหวดา รีมน้ำดาปี
(บ้านปากน้ำ อำเภอนาวัง)

พระพุทธรูปใหญ่บนยอดเขาพระ
(ตำบลเขาพระ อำเภอฟัน)

ภาพที่ 2-117 ศาลงูเหวดา รีมน้ำดาปีและพระพุทธรูปใหญ่บนยอดเขาพระ

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมทางศาสนานี้ มิได้ครอบคลุมเพียงแค่ พื้นที่ที่เป็นสิ่งก่อสร้างทางศาสนา หรือ ศาสนสถานต่าง ๆ เท่านั้น แต่ยังรวมถึง พื้นที่หรือลักษณะทางธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์มิได้เข้าไปเปลี่ยนแปลงสภาพมากนัก แต่มนุษย์หรือชาวบ้านท้องถิ่น ได้ให้ความหมายหรือความเชื่อทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่หรือลักษณะทางธรรมชาตินั้นด้วย เช่น “เขาหมอน” ที่ชาวชุมชนในอดีตนับถือเป็นภูเขาศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

2.1.5 ภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้านเกษตรกรรม

ในเขตชนบทพื้นที่เกษตรกรรมจัดเป็นพื้นที่สำคัญที่สุดของชาวชุมชน เพราะเป็นแหล่งทำมาหากิน ภูมิทัศน์วัฒนธรรมทางเกษตรกรรมในปัจจุบันนี้สามารถพบเห็นได้จากพื้นที่ 5 ลักษณะ คือ

2.1.5.1 พื้นที่นา เป็นแหล่งปลูกข้าว พืชอาหารที่สำคัญของชาวบ้าน ในอดีตนาข้าวมีจำนวนมาก ซึ่งมักอยู่ไม่ไกลจากพื้นที่ตั้งชุมชนมากนัก แต่ปัจจุบันนี้ ได้ถูกเปลี่ยนไปเป็นสวนพืชชนิดอื่น ๆ เนื่องจากวิถีเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปจากเกษตรแบบยังชีพ มาเป็นแบบเกษตรพาณิชย์ พื้นที่นาจึงมีเหลืออยู่ไม่มากนักในปัจจุบัน โดยจะพบมากที่ตำบลกะเปียด ตำบลตำบลนาเว ตำบลนากระชะ ในอำเภอนาวัง และตำบลทุ่งใหญ่ ตำบลทุ่งสง อำเภอกงใหญ่

ภาพที่ 2-118 พื้นที่นา

2.1.5.2 สวนยางพารา เป็นพื้นที่เกษตรกรรมหลักของชาวชุมชนในปัจจุบัน ยางพาราได้นำมาซึ่งวิถีเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ แทนที่วิถีเศรษฐกิจแบบยังชีพที่มีแต่โบราณกาล และทำให้ภูมิทัศน์เปลี่ยนแปลงไปด้วย จากท้องนากว้างใหญ่ มาเป็นสวนยางพาราที่สูงและค่อนข้างทึบ และเนื่องจากการปลูกและเก็บเกี่ยวยางพารามีวิธีที่ค่อนข้างเฉพาะจึงนำมาซึ่งภูมิทัศน์วัฒนธรรม ที่เกี่ยวกับยางพาราเข้ามาสู่พื้นที่ชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำตาปตอนบนด้วย เช่น การกรีดยางตอนเช้ามีด การตากและผึ่งยาง สถานที่รับซื้อน้ำยาง ซึ่งได้แพร่หลายและพบเห็นได้ง่ายในพื้นที่

ภาพที่ 2-119 สวนยางพารา

2.1.5.3 สวนเชิงเดี่ยวพืชชนิดอื่น ๆ เป็นสวนเกษตรกรรมที่ปลูกพืชชนิดเดียว ในสวนชนิดอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ยางพารา โดยสวนพืชที่พบในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำตาปตอนบน ได้แก่ สวนปาล์ม และสวนผลไม้ต่าง ๆ เช่น เงาะ มังคุด ลำไย ลิ้นจี่ ลองกอง เป็นต้น

สวนเงาะ

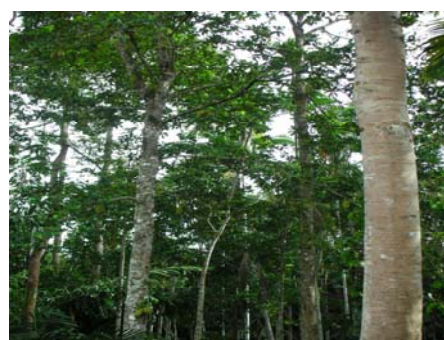
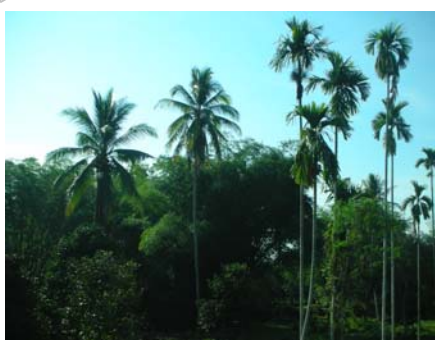

สวนปาล์ม

ภาพที่ 2-120 สวนเงาะและสวนปาล์ม

2.1.5.4 สวนสมรม เป็นสวนผสมพืชพันธุ์ผลไม้หลาย ๆ ชนิด สวนสมรมนี้จะอยู่รอบบริเวณบ้าน โดยประกอบไปด้วยแมกไม้ นานาชนิด โดยมีทั้งพืชที่ปลูกและ พืชที่งอกขึ้นเองตามธรรมชาติ จากการถ่ายมูลของสัตว์ต่าง ๆ ที่กินผลไม้ชนิดนั้น ๆ เข้าไป

สวนเหล่านี้เป็นสวนที่มีมาตั้งแต่อดีต ทำหน้าที่เป็นแหล่งปลูกพืชอาหารอื่น ๆ นอกเหนือไปจากข้าว เช่น สะตอ ขนุน โดยเป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการที่ชาวบ้านท้องถิ่นได้อาศัยทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ จากป่า ซึ่งเมื่อเข้าไปบ่อย ๆ ทำให้ชาวชุมชนได้ค้นพบ “สวนป่า” ที่มีผลไม้และไม้ชนิดต่าง ๆ เช่น ไม้ไผ่ หวาย พืชสมุนไพร ฯลฯ ชาวชุมชนจึงได้ไปจับจองพื้นที่และพัฒนาเป็น “สวนป่าสมรม” โดยมีการปลูกไม้เพิ่มขึ้นตามความต้องการของชุมชนและชุมชนภายนอก เช่น หมาก มะพร้าว มีการตัดแต่ง วางแผนในการเก็บเกี่ยว เป็นต้น สวนเหล่านี้จึงสะท้อนถึงภูมิปัญญาชาวบ้านในการปรับแต่งคัดแปลงสภาพแวดล้อมท้องถิ่นให้เข้ากับวิถีการดำเนินชีวิต และแสดงถึงความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพของพืชที่มีต่อชาวบ้านท้องถิ่นด้วย

ภาพที่ 2-121 “สวนสมรม”

สวนสมรมเหล่านี้มีทั้งที่ตั้งอยู่ใกล้บ้าน และที่ตั้งอยู่ใกล้บริเวณชายป่า ซึ่งชนิดของพืชที่ปลูกก็จะแตกต่างกัน เพราะดินและพื้นที่มีคุณลักษณะต่างกัน ดังรูปซ้ายที่เป็นสวนสมรมใกล้บ้าน ส่วนรูปขวาที่เป็นสวนสมรมใกล้ป่า สังเกตได้ว่า ต้นขนุน และสะตอ จะสูงมาก สวนสมรมเหล่านี้ ยังคงมีต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน ทั้งในบริเวณบ้านและใกล้เขตชายป่า

2.1.5.5 พื้นที่เลี้ยงสัตว์ เป็นพื้นที่ที่มีจำนวนไม่มากนักในปัจจุบัน เนื่องจากการเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำตาปัดอนบน ส่วนใหญ่ทำเป็นอาชีพเสริมเท่านั้น โดยอยู่ในลักษณะพื้นที่เล็ก ๆ กระจายไปตามบ้านเรือน เช่น การเลี้ยงหมู ไก่ไข่ ไก่เนื้อ ไก่ชน นกกระจอกเทศ พื้นที่เลี้ยงสัตว์ที่โดดเด่นในปัจจุบันคือ พื้นที่เลี้ยงวัวชน โดยมีความสัมพันธ์กับพื้นที่สนามชนวัว การชนวัวเป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมในชุมชนอย่างมาก สนามชนวัวที่บ้านยางค้อม อำเภอพิบูลย์ จัดได้ว่า “ใหญ่ยิ่ง” ในปัจจุบัน มีชื่อเสียงเป็นรู้จักกันดีในบรรดา “นักเลงวัวชน” ในจังหวัด นครศรีธรรมราชและจังหวัดใกล้เคียง (การชนวัวเป็นวัฒนธรรมที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก สนใจ (อาคม เดชทองคำ, 2544)

ภาพที่ 2-122 พื้นที่เลี้ยงวัวชน

พื้นที่เกษตรกรรมแบบต่าง ๆ นี้ หากมองในภาพกว้างขึ้น ภูมิทัศน์วัฒนธรรมทางการเกษตรจะแสดงออกมาเป็นพื้นที่เกษตรกรรมผสม โดยมีสวนสมรมบริเวณบ้าน ที่นา สวนยางพารา สวนปาล์ม ผสมผสานกันไป ดังรูป ส่วนด้านหลังจะเป็นเนินเขาภายใน ปัจจุบันเป็นสวนยางพาราเกือบทั้งหมด ซึ่งถ้ามองในภาพรวมของพื้นที่เกษตรกรรมแล้ว สวนยางพาราเป็นพื้นที่ที่พบมากที่สุด

ภาพที่ 2-123 พื้นที่เกษตรกรรมสวนผสม

2.2 ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองชนบท (Town Landscape)

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบเมืองชนบท พบในเขตเทศบาลตำบล ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่เมืองขนาดเล็ก ปัจจุบัน มีเทศบาลตำบลหรือเมืองชนบทในเขตพื้นที่ จำนวน 5 แห่ง ใน 2 อำเภอ คือ ในอำเภอพิบูล 2 แห่ง ได้แก่ เทศบาลตำบลพิบูล และ เทศบาลตำบลเขาพระ ส่วนในอำเภอฉวาง มี 3 แห่ง คือ เทศบาลตำบลฉวาง เทศบาลตำบลไม้เรียง และเทศบาลตำบลจันดี เขตเทศบาลเหล่านี้ มีพื้นที่ไม่กว้างมากนัก แต่มีความหนาแน่นทั้งอาคารสถานที่และจำนวนประชากรมากกว่าพื้นที่ชนบท โดยเขตเทศบาลเหล่านี้ เป็นพื้นที่ที่พัฒนาขึ้นจากตลาดท้องถิ่นเดิม จากนั้นพัฒนามาเป็นเขตสุขาภิบาลและมาเป็นเทศบาลตำบลในปัจจุบัน ตามพระราชบัญญัติตราพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 ที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมตามลำดับ

เทศบาลในชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำตาปีตอนบน เป็นเทศบาลที่มีความสัมพันธ์กับเขตชนบทอย่างมาก มีความแตกต่างจากตลาดท้องถิ่นอื่น ๆ ไม่มากนัก เมืองที่ใหญ่ที่สุด คือ เขตเทศบาลจันดี อันเป็นศูนย์กลางการค้าในพื้นที่บริเวณนี้ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบเมืองชนบทนี้ จึงประกอบไปด้วยพื้นที่ 4 ประเภทหลัก ๆ คือ อาคารตึกแถว พื้นที่หน่วยราชการ พื้นที่สาธารณะ และนันทนาการ และพื้นที่ความเชื่อและศาสนา

ตลาดจันดี

ตลาดพิปูน

ภาพที่ 2-124 ตลาดจันดีและตลาดพิปูน

2.1.1 อาคารตึกแถว

เมืองชนบทเป็นเขตหนาแน่นไปด้วยอาคารตึกแถว เป็นทั้งพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ประกอบธุรกิจ ทั้งการค้าและบริการ ลักษณะของอาคารจะเป็น “เรือนแถวค้าขาย” (Shop House) หรือ “บ้านแถว” (Row House) ด้านหน้าติดกับถนน ไม่มีได้ถูกเหมือนบ้านเรือนในชนบท เนื่องจากเป็นการสะดวกต่อการจัดเก็บสินค้า และการติดต่อค้าขาย

ภาพที่ 2-125 เรือนแถวค้าขาย

สภาพภูมิทัศน์ของอาคารตึกแถว ในเขตเมืองชนบทนี้ สะท้อนถึงวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวบ้านในเขตเมืองชนบท ซึ่งทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการค้าขายและบริการ และสะท้อนถึงลักษณะของความเป็นเมือง ที่แม้จะเป็นเมืองเล็กในชนบท แต่ก็มีความเจริญทางวัตถุหรือ

กายภาพ รวมถึงสาธารณูปโภคต่าง ๆ เฉกเช่นเดียวกับเมืองใหญ่ ดังที่เห็นในภาพว่า ถนนก็เป็นถนน
 อย่างดี ร้านรวงมีหลากหลายชนิดประเภท ให้การบริการที่หลากหลาย มีศูนย์การค้าที่ค่อนข้าง
 ทันสมัย ตลอดจนแผงลอยขายของทั่วไป ประชาชนใช้รถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นพาหนะ
 ในการเดินทาง

ภาพที่ 2-126 สภาพความเป็นอยู่ในเขตเมือง

2.2.2 หน่วยงานราชการ

พื้นที่หน่วยงานราชการในเขตเมืองชนบท เป็นที่ตั้งหน่วยงานราชการของ
 กระทรวง กรมต่าง ๆ ซึ่งมักจะเป็นหน่วยงานสำคัญที่มีบทบาทต่อท้องถิ่น เช่น ที่ตั้งอำเภอ
 สถานีตำรวจ การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค สำนักงานเทศบาล ฯลฯ พื้นที่หรืออาคารเหล่านี้มักเป็นอาคาร
 สมัยใหม่ ทำด้วยปูน แต่อาจมีการเพิ่มเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะตัวของท้องถิ่นเข้าไป เช่น
 การประดับด้วยสัญลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น หรือ รูปปั้นบุคคลสำคัญ ตัวอย่างเช่น ที่ว่าการอำเภอพิบูล
 มีรูปปั้นของขุนพิบูลเปรมประดิษฐ์ ผู้มีบทบาทต่ออำเภอพิบูลในอดีต ตั้งอยู่ด้านหน้าอาคารที่ว่าการ

ภาพที่ 2-127 รูปปั้นขุนพิบูลย์ประคิษฐ์และที่ว่าการอำเภอฉวาง

2.2.3 พื้นที่สาธารณะ นันทนาการและแหล่งเรียนรู้ชุมชน

ในเขตเทศบาลมีพื้นที่สาธารณะและนันทนาการที่มีความสำคัญในระดับอำเภอ เช่น สนามกลางหน้าอำเภอ ใช้ทั้งเล่นกีฬา จัดงานกีฬาอำเภอ จัดงานเทศกาลประจำปี จัดงานพิธีต่าง ๆ ของรัฐ จัดงานแสดงสินค้า เป็นต้น นอกจากนั้นจะมีส่วนสาธารณะเขตเทศบาล ศูนย์การเรียนรู้ ศาลาประชาคม เป็นต้น

ภาพที่ 2-128 งานปีใหม่ที่สนามหน้าอำเภอฉวาง

ภาพที่ 2-129 งานกีฬาอำเภอ สนามหน้าอำเภอจางสวนสาธารณะ เทศบาลตำบลจาง

พื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่ที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนใช้ร่วมกัน แสดงถึงวิถีชีวิตร่วมกันของบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน งานเทศกาลต่าง ๆ ที่จัดขึ้น ก็ทำให้เราทราบถึงประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น งานปีใหม่ในภาพด้านบน ที่สนามหน้าอำเภอจาง ก็แสดงถึงความสำคัญของวันปีใหม่และลักษณะการเฉลิมฉลองของคนท้องถิ่น มีเครื่องเล่นต่าง ๆ ร้านรวงขายของ การประดับประดาสถานที่เป็นสีสันที่หลากหลาย เป็นวันสำหรับครอบครัว ที่พ่อแม่ลูก หรือญาติพี่น้องมารวมตัว มาเที่ยวและทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน

ศูนย์เรียนรู้ ตำบลไม้เรียง

ศาลาประชาคมจันดี

ภาพที่ 2-130 ศูนย์เรียนรู้ ตำบลไม้เรียงและศาลาประชาคมจันดี

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่สาธารณะเหล่านี้ มีค่าต่อการศึกษาเรียนรู้ “ความเป็นชุมชนท้องถิ่น” อย่างมาก เพราะแสดงถึงวิถีชีวิตของท้องถิ่นในระดับชุมชน ความเป็นอยู่ร่วมกันของคนในสังคม เป็นวัฒนธรรมร่วมในระดับชุมชน หรือ ตำบล หรือ อำเภอ มิใช่แค่ระดับ

ครอบครัวหรือส่วนบุคคล ซึ่งมีความเปราะบาง และเปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่า ดังนั้น หากประชาชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าหรือความงดงามหรือเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน ก็จะเกิดความรักและหวงแหน ตลอดจนความตั้งใจในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

2.2.4 พื้นที่ความเชื่อและศาสนา

วัดในเขตเทศบาลเป็นพื้นที่หลักทางศาสนาพุทธเช่นเดียวกับพื้นที่ชนบท แต่ในเขตเทศบาลมีวัดไม่มากนัก จะมีก็คือ ที่วัดหาดสูง ที่ตลาดทานพอ เขตเทศบาลตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง และ วัดทองทำนุ (วัดหน้าเขา) เขตเทศบาลตำบลเขาพระ อำเภอพิบูลย์ เป็นต้น แม้กระนั้นวัดในเขตเทศบาลยังคงความสำคัญในฐานะที่เป็นสถานที่ซึ่งให้ชาวบ้านได้มาประกอบพิธีกรรมทางศาสนา จัดงานประเพณี เช่นเดียวกับในเขตชนบท

พื้นที่ทางความเชื่อของคนจีนก็มีให้พบเห็นในเขตเทศบาลเช่นกัน โดยส่วนใหญ่จะเป็นศาลเจ้าในตลาดเทศบาล ศาลเจ้าที่โดดเด่นมีความสำคัญสุด คือ ศาลเจ้าสุกกวงตั้ง แห่งตลาดจันดี ศาลเจ้าเหล่านี้ มีพุทธศาสนิกชนไปกราบไหว้และทำนุบำรุงเช่นกัน เป็นภูมิทัศน์ที่แสดงถึงความผสมผสานกลมกลืนของวัฒนธรรมที่มีพื้นฐานมาจากความเชื่อและเชื้อชาติที่แตกต่าง แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี ชาวจีนเอง ปัจจุบันก็ได้กลายเป็นคนไทยที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และมีบทบาทสำคัญหลายด้าน โดยเฉพาะด้านการค้าขาย

ศาลเจ้าสุกกวงตั้ง ตำบลจันดี

ศาลเจ้าदैเอะเชียงตึง ตำบลจันดี

ภาพที่ 2-131 ศาลเจ้าสุกกวงตั้ง ตำบลจันดีและ ศาลเจ้าदैเอะเชียงตึง ตำบลจันดี

ส่วนพื้นที่ของศาสนาคริสต์ คือ โบสถ์ ก็พบอยู่ในเขตเมืองชนบทของกลุ่มน้ำตาปีตอนบนเช่นกัน เช่น โบสถ์คริสต์จักร ตลาดจันดี ซึ่งชุมชนชาวคริสต์ในตลาดจันดี จัดเป็นชุมชนชาวคริสต์พวกแรก ๆ ของพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำตาปีตอนบน โดยชาวคริสต์คนหนึ่งที่มีบทบาท

ต่อชุมชนเป็นอย่างมากคือ หมอ สมพร มิตรกุล แห่งตลาดจันดี เป็นหมอสมัยใหม่คนแรกของ
ชาวชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำตาปีตอนบน

ศาลเจ้าขนาดเล็ก ตลาดจันดี

คริสตจักรจันดี

ภาพที่ 2-132 ศาลเจ้าขนาดเล็ก ตลาดจันดีและคริสตจักรจันดี

2.3 ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพ่อท่านคล้าย

พ่อท่านคล้าย วาจาสิทธิ์ หรือ พระครูพิสัยอุรรธการ เป็นพระภิกษุ “ชาวนอกเขา”
ที่อุปสมบท เมื่อ พ.ศ. 2441 และมรณภาพ เมื่อ พ.ศ. 2513 ตลอดเวลาที่ท่านมีชีวิตอยู่นั้น
ได้ทำการทะนุบำรุงและพัฒนาท้องถิ่น ไปอย่างมากมาย ทั้งด้านศาสนสถาน เช่น วัด เจดีย์ และ
ด้านสาธารณูปโภค เช่น ถนน และ สะพาน โดยเฉพาะในแถบชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำตาปีตอนบน
ท่านจึงได้รับการเคารพนับถืออย่างมาก จนถึงกับได้รับการยกย่องว่าเป็น “เทวดาเมืองคอน”
เป็นเสมือน “เทพเจ้าของชาวนอกเขา” ก็ว่าได้

พ่อท่านคล้ายเริ่มเกี่ยวข้องกับการสร้างถาวรวัตถุที่เกี่ยวข้องกับศาสนาตั้งแต่ พ.ศ. 2446
ตัวอย่างเช่น ได้ร่วมกับพ่อท่านกลาย ผู้เป็นอุปนายะ พระภิกษุองค์สำคัญอีกท่านหนึ่งแห่งลุ่มน้ำตาปี
ตอนบน สร้างพระประธานองค์ใหญ่ ประดิษฐานอยู่ในโบสถ์วัดหาดสูง อำเภอนาวัง ต่อมาในปี
พ.ศ. 2460 พ่อท่านคล้ายเป็นเจ้าอาวาสวัดสวนขัน ได้เป็นผู้นำสร้างพุทธเจดีย์ พระลากงษาทอง
พระบรมมหารัชมังคลาจารย์ ที่วัดสวนขัน อำเภอลำปลายมาศ ต่อมาในปี พ.ศ. 2462 ท่านเป็นผู้นำสร้างบวร
บรรจุมหาธาตุพ่อท่านกลาย ที่วัดหาดสูง พ.ศ. 2465 ได้เป็นผู้นำสร้างพระประธานและพระพุทธรูปรวม
3 องค์ในโบสถ์ และพระเจดีย์สี่คำ ที่วัดยางค้อม อำเภอฟากน้ำ และเมื่อปี พ.ศ. 2467 ท่านเป็นผู้นำ
สร้างโบสถ์และพระเจดีย์ วัดหลักช้าง อำเภอลำปลายมาศ ปีถัดมา พ.ศ. 2468 ท่านได้เป็นผู้นำสร้าง
พระประธานในโบสถ์วัดไม้เรียง อำเภอนาวัง มาถึงปี พ.ศ. 2473-74 ท่านได้บูรณะเสนาสนะวัด

สวนขัน พ.ศ. 2475 ท่านเป็นผู้นำสร้างสร้างกุฏิ 1 หลัง ที่วัดจันดี อำเภอช้างกลาง พ.ศ. 2476 ก็เป็นผู้สร้างบวรบรรจุอิฐพ่อบ้านสังข์ ผู้เป็นกรรมวาจาจารย์ ที่วัดไม้เรียง อำเภอนาวัง พ.ศ. 2479 บูรณะพระประธานในโบสถ์วัดสามัคคีนุกูล อำเภอนาวัง พ.ศ. 2489 ท่านเป็นผู้นำในการบูรณะพระเจดีย์ในวัดโบราณาราม อำเภอพิปูน ส่วนปี พ.ศ. 2487 ท่านได้เป็นผู้สร้างพระเจดีย์ บ้านควนสวรรค์ ตำบลนาเว อำเภอฉวาง และเมื่อ พ.ศ. 2495 ท่านเป็นผู้สร้างโบสถ์วัดควนसान อำเภอช้างกลาง พอมาถึง พ.ศ. 2497 ก็เป็นผู้สร้างโบสถ์วัดจันดี อำเภอช้างกลาง และ พ.ศ. 2505 เป็นผู้สร้างพระเจดีย์องค์ใหญ่และสร้างวัดธาตุน้อย อำเภอช้างกลาง เป็นต้น

นอกจากนั้น พ่อท่านคล้ายยังได้สร้างพระพุทธรูป พระเจดีย์ และบูรณะวัดนอกพื้นที่ลุ่มน้ำตาปีตอนบนไว้อีกเป็นจำนวนมาก เช่น ในอำเภอทุ่งสง อำเภอนาบอน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา อำเภอพระแสง อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี และไปถึงแม้แต่ที่ เกาะปีนัง ประเทศมาเลเซีย เป็นต้น การเป็นผู้นำในงานด้านศาสนาของพ่อท่านคล้ายนำไปสู่การเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นโดยตรงจากท่านก็คือ โบสถ์ กุฏิ และเจดีย์จำนวนมาก ส่วนทางอ้อม คือ พระพุทธรูป พระประธานในโบสถ์วัดต่าง ๆ

สำหรับถาวรวัตถุที่เป็นงานพัฒนาชุมชนอันเกิดจากการนำของพ่อท่านคล้าย ก็มีอยู่เป็นจำนวนมากเช่นเดียวกัน และนำมาสู่การเกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมประเภทถนนและสะพาน ตัวอย่างเช่น พ.ศ. 2477 ท่านเป็นผู้สร้างถนนจาก ตำบลละอาย ไปยัง ตำบลพิปูน (ขณะนั้นอยู่พิปูนยังเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอนาวัง) เป็นระยะทาง 21 กิโลเมตร กว้าง 8 เมตร พร้อมทั้งสร้างสะพานข้ามคลองปลายระแนงผ่านถนนสายนี้ ยาว 24 เมตร กว้าง 2 เมตร ในปี พ.ศ. 2478 ท่านเป็นผู้สร้างถนนจากวัดสวนขันไปยังสถานีรถไฟคลองจันดี ยาว 8 กิโลเมตร กว้าง 6 เมตร พ.ศ. 2480 สร้างถนนเชื่อมต่อกับ ตำบลละอาย ไปยัง บ้านศิลา ตำบลนาเว เป็นระยะทาง 10 กิโลเมตร กว้าง 4 เมตร พ.ศ. 2483 เป็นผู้สร้างถนนข้ามทางรถไฟระหว่างกิโลเมตรที่ 728-729 ไปยัง บ้านโคกทือ ตำบลช้างกลาง (ในขณะนั้นช้างกลางยังเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอนาวัง) ไปต่อกับถนนหลักช้าง-ทุ่งสง เป็นระยะทาง 15 กิโลเมตร กว้าง 8 เมตร พร้อมกับสร้างสะพานข้ามคลอง 2 สะพาน คือ สะพานข้ามคลองมิน กว้าง 2 เมตร ยาว 40 เมตร และ สะพานข้ามคลองแม่โป่ง กว้าง 4 เมตร ยาว 14 เมตร ปีถัดมาคือ พ.ศ. 2484 ท่านเป็นผู้สร้างถนนซอยระหว่างหมู่บ้าน ในเขตตำบลละอาย หลายสาย เช่น ถนนสายบ้านสวายอวย สายบ้านทองวังปราง สายบ้านป่าพาด สายบ้านโคกยาง สายบ้านคลองระแนง สายบ้านเสหลา เป็นต้น มาถึงปี พ.ศ. 2485 ท่านเป็นผู้สร้างสะพานข้ามคลองคุดด้วน เข้าสู่วัดสวนขัน กว้าง 1 เมตร ยาว 50 เมตร พ.ศ. 2500 เป็นผู้สร้าง ถนนสาย ทานพอ-พิปูน พร้อมสะพานข้ามแม่น้ำตาปี ถัดมาในปี พ.ศ. 2492 ท่านเป็นผู้สร้างสะพานข้าม

คลองเสขลา หน้าวัดมะปรางงาม พ.ศ. 2593 ท่านได้เป็นผู้นำสร้างสะพานข้ามแม่น้ำตาปี จาก
 ทานพอไป ตำบลนาแว กว้าง 1 เมตร ยาว 126 เมตร และสร้างถนนจาก หัวสะพานผ่านตำบลนาแว
 ผ่านเขาช่องกบไปยัง ตำบลพิปูน (ซึ่งอยู่ในอำเภอฉวางในขณะนั้น) เป็นระยะทาง 20 กิโลเมตร
 กว้าง 6 เมตร พร้อมให้ขุดบ่อน้ำไว้ที่บ้านสี่แยก ตำบลนาแว ต่อมาชาวชุมชน เรียกว่า “บ่อน้ำนนต์
 พ่อท่านคล้าย” สี่แยกนั้นได้เรียกกันว่า “สี่แยกบ่อพ่อท่าน” พ.ศ. 2497 ท่านเป็นผู้นำสร้างสะพาน
 ข้ามคลองเสขลา ตำบลละอาย พ.ศ. 2499 เป็นผู้นำสร้าง ถนนสายจันดี-เขารัง ถนนสายนี้เป็นถนน
 สายสำคัญที่ทำให้ “คนนอกเขา” ไปยังถิ่น “ชาวเหนือ” “ชาวเมือง” และ “ชาวนอก” สะดวกขึ้น และ
 พ.ศ. 2503 ท่านเป็นผู้นำสร้างสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กข้ามคลองจันดี ผ่านถนนสายสถานีรถไฟ
 ไปยังวัดสวนขัน 3 สะพาน แต่ละสะพานกว้าง 4 เมตร ยาว 6 เมตร เป็นต้น

จากงานพัฒนาของพ่อท่านคล้าย ทั้งในด้านศาสนา และสาธารณูปโภค บวกกับ
 ความเคารพนับถือที่ประชาชนท้องถิ่นมีต่อพ่อท่านคล้าย ทำให้ทั่วพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำตาปี
 ตอนบนเต็มไปด้วยรูปเคารพ หรือถาวรวัตถุ ที่เกี่ยวข้องหรืออ้างอิงพ่อท่านคล้าย กระจายอยู่ทั่ว
 พื้นที่ ทั้งในเขตเทศบาลและเขตชนบท ในสถานที่ประเภทต่าง ๆ ทั้งตามวัด โรงเรียน ตามถนน
 หนทาง หัวสะพาน ท้ายสะพาน ฯลฯ กลายเป็นภูมิทัศน์ที่มีความพิเศษ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว
 ของชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำตาปีตอนบน

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพ่อท่านคล้าย ที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ รูปหล่อหรือ
 รูปปั้นของพ่อท่านคล้าย ซึ่งกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ โดยเฉพาะตามวัดต่าง ๆ เช่น วัดพระธาตุน้อย
 ซึ่งเป็นวัดที่ท่านเป็นผู้นำในการสร้าง วัดวังม่วง ซึ่งเป็นวัดที่ท่านอุปสมบท วัดหาดสูง ซึ่งเป็นวัดที่
 ท่านจำพรรษา วัดสวนขัน ซึ่งเป็นวัดที่ท่านดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสอยู่ยาวนานถึง 45 ปี รวมถึง
 วัดอื่น ๆ เช่น วัดเขาป้อม วัดหลักช้าง ดังภาพต่าง ๆ ที่เห็นด้านล่าง รูปหล่อเหล่านี้ ส่วนใหญ่เกิดขึ้น
 หลังจากที่พ่อท่านคล้ายละสังขาร เมื่อปี พ.ศ. 2513

วัดธาตุน้อย

วัดเขาป้อม

ภาพที่ 2-133 รูปปั้นของพ่อท่านคล้ายที่วัดธาตุน้อยและวัดเขาป้อม

วัดหลักช้าง

วัดสวนขัน

ภาพที่ 2-134 รูปปั้นของพ่อท่านคล้ายที่วัดหลักช้างและวัดสวนขัน

ภูมิทัศน์เกี่ยวกับพ่อท่านคล้าย อีกรูปแบบหนึ่งที่พบเห็นได้มาก คือ ศาลา
ที่ประดิษฐานรูปหล่อขนาดเล็กของท่าน ตามสถานที่ต่าง ๆ หลากหลาย ทั้งบริเวณหัวสะพาน
ตามวัด ตามถนน ลี่แยก หรือ โรงเรียน พ่อท่านคล้ายจึงเป็นเหมือนสัญลักษณ์ของ “ผู้คุ้มครอง”
“ผู้ดูแล” หรือ “สิ่งมงคล” ตามสถานที่ต่าง ๆ ในเขตชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำตาปีตอนบน ดังที่ตัวอย่าง
ตามภาพต่อไปนี้

หัวสะพานตลาดทานพอ

สนามกีฬากลาง อำเภอนาวัง

ทางเข้าวัดสวนขัน

สี่แยก บ่อพ่อท่านคล้าย

วัดโบราณาราม

ถนนสาย พิปูน – นาแว

ภาพที่ 2-135 ภูมิทัศน์เกี่ยวกับพ่อท่านคล้ายในสถานที่ต่าง ๆ

ทั้งรูปหล่อและศาลาของพ่อท่านคล้ายนี้ ส่วนใหญ่เกิดขึ้นหลังจากที่ท่านได้ละสังขารไปแล้ว โดยเกิดจากการริเริ่มจากหลายภาคส่วน ทั้งชาวชุมชนในชนบท ผู้ค้าขายในตลาด และหน่วยงานของรัฐ แต่ไม่ว่าใครจะริเริ่ม ทุนทรัพย์ส่วนใหญ่เกิดจากการร่วมกันของทุกกลุ่มเล็กน้อย ตามกำลัง ด้วยเหตุนี้รูปเคารพในที่ต่าง ๆ จึงมีความแตกต่างกัน ทั้งตัวรูปหล่อและศาลาที่ตั้ง บางที่ดูสะอาดสะอ้าน สวยงาม ใช่วัสดุชั้นดี บางที่ก็ดูเรียบง่ายตามสถาปัตยกรรมชาวบ้าน แต่ดูเหมือนชาวชุมชนทุกกลุ่มจะไม่สนใจความแตกต่างนี้ “พ่อท่านคล้าย” ก็คือ “พ่อท่านคล้าย” ทุกคนที่เคารพศรัทธากราบไหว้ได้หมด ไม่มีพ่อท่านคล้ายของคนจนหรือคนรวยหรือของ “นาย” หรือ “เจ้านาย” ชาวบ้านในชนบท ไม่รู้สึกถึงความแตกต่าง คนรวย หรือ “คนพอได้” หรือ “นาย” หรือ “เจ้านาย” ก็ต้อง “ถ่อมตน” เมื่ออยู่ “ต่อหน้าพ่อท่านคล้าย” ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับพ่อท่านคล้ายทุกสมัย ดูเหมือนจะ “ศักดิ์สิทธิ์” หมด

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพ่อท่านคล้าย อีกประเภทหนึ่งก็คือ เจดีย์ ซึ่งเป็นเจดีย์ที่พ่อท่านคล้าย ได้ทรงสร้างหรือบูรณะไว้ ซึ่งมีอยู่หลายแห่ง เพราะท่านได้ทรงสร้างและบูรณะเจดีย์และวัดต่าง ๆ จำนวนมาก ในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำตาปีตอนบน บางเจดีย์ก็เป็นเจดีย์ที่สร้างเพื่ออุทิศหรือระลึกถึงท่าน เช่น เจดีย์วัดพระธาตุน้อย เป็นเจดีย์ที่พ่อท่านคล้าย เป็นผู้ริเริ่มสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และสร้างจำลองตามแบบพระธาตุนคร ที่อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช หรือเจดีย์ วัดสวนขัน ซึ่งเป็นวัดที่ท่านดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาส

เจดีย์ วัดธาตุน้อย

เจดีย์ วัดสวนขัน

เจดีย์ วัดสามัคคินุกูล

เจดีย์และโบสถ์ วัดหลักช้าง

ภาพที่ 2-136 เจดีย์ที่พ่อท่านคล้ายได้สร้างขึ้นหรือบูรณะไว้

นอกจากรูปหล่อและเจดีย์แล้ว สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ของท่าน หรือลักษณะที่เกี่ยวกับท่าน ยังได้ถูกชาวบ้านนำมาเคารพบูชา หรือสร้างเป็นสัญลักษณ์เพื่อเคารพบูชาอีกด้วย ตัวอย่างเช่น

สรีระสังขารของท่าน ประดิษฐานอยู่ที่วัดพระธาตุน้อย หรือ ที่นอนของท่าน ที่วัดสวนขัน แม้หลังจากพ่อท่านคล้ายละสังขารไปแล้ว ถาวรวัตถุเหล่านั้นได้มีความหมายมากขึ้นกว่าเดิม โดยชาวชุมชนกล่าวถึงท่านด้วยความสำนึกในพระคุณ เคารพศรัทธา เป็นสิ่งมงคลสำหรับชีวิต

สังขารพ่อท่านคล้าย วัดธาตุน้อย

ที่นอนของพ่อท่านคล้าย วัดสวนขัน

บ่อน้ำมนต์พ่อท่านคล้าย

รอยเท้าของพ่อท่านคล้าย

ภาพที่ 2-137 ถาวรวัตถุ หรือสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับพ่อท่านคล้าย

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ถาวรวัตถุ หรือสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับพ่อท่านคล้าย จึงมีอยู่มากมายทั่วพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำตาปีตอนบน เช่น บ่อน้ำมนต์พ่อท่านคล้าย เจดีย์พ่อท่านคล้าย วัดพ่อท่านคล้าย พระพุทธรูปที่พ่อท่านคล้ายสร้างหรือมีส่วนสร้าง โบสถ์พ่อท่านคล้าย และยังรวมถึงถนน และสะพาน ซึ่งท่านได้เป็นประธานในการผูกพัทธสีมา และผู้นำในการพัฒนา ก่อสร้างหรือบูรณะขึ้นเป็นจำนวนมากอีกด้วย

ในปัจจุบัน ทั้งถาวรวัตถุและรูปหล่อเคารพของพ่อท่านคล้าย จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก มี “รูปหล่อพ่อท่าน” อยู่ข้าง “ถนนพ่อท่าน” มี “รูปหล่อพ่อท่าน” อยู่หัวท้าย

“สะพานพ่อท่าน” มี “รูปหล่อพ่อท่าน” อยู่ใน “วัดพ่อท่าน” หรือในวัดที่เกี่ยวข้องกับ “พ่อท่าน” ซึ่งแทบทุกวัดในปัจจุบันต่างเชื่อมโยงไปถึง “พ่อท่าน” ไม่มากก็น้อย ดังนั้น วัดในฐานะพื้นที่ทางศาสนาและพื้นที่สาธารณะและนันทนาการ จะเพิ่มความหมาย และมี “คุณค่า” มากขึ้นอีก หากได้ร่วมบารมีกับพ่อท่านคล้าย ด้วยเหตุนี้จึงมี “รูปพ่อท่าน” ทั้งรูปหล่อหรือรูปภาพอยู่แทบทุกวัด มี “รูปหล่อพ่อท่าน” อยู่ข้างที่ว่าการอำเภอ ในโรงเรียน ในโรงพยาบาล ฯลฯ ที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นเพียงการกล่าวถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมพ่อท่านคล้ายในที่สาธารณะภายนอกเท่านั้น ไม่นับรวมในห้องประชุม พื้นที่ครอบครัว และพื้นที่ส่วนตัว

สะพานข้ามคลองขุดด้านทางเข้าวัดสวนขัน

แบบสะพานพ่อท่านคล้ายในอดีต

ภาพที่ 2-138 สะพานข้ามคลองขุดด้านทางเข้าวัดสวนขันและแบบสะพานพ่อท่านคล้ายในอดีต

ไม่เพียงแต่ถาวรวัตถุ อันเป็นรูปธรรมที่ปรากฏอยู่ในสถานที่สาธารณะเท่านั้น แต่ภูมิทัศน์ของพ่อท่านคล้าย ยังปรากฏในรูปแบบของรูปถ่าย รูปปั้น อยู่แทบทุกครัวเรือน รวมทั้งเหรียญรุ่นต่าง ๆ ที่อยู่บนหิ้งพระ ห้อยอยู่ที่คอ หรือในรถของผู้เคารพ ศรัทธา อีกด้วย จึงจัดได้ว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพ่อท่านคล้ายเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์อันพิเศษของพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำตาปีตอนบนอย่างแท้จริง เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมร่วมของคนทุกกลุ่ม และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนบท กับภูมิทัศน์เมืองชนบทให้กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน